

DE TWEEDE JEUGD VAN EEN BELANGWEKKEND LAND.

*Statistique de l'Égypte. Année 1873,
1290 de l'Hégire. — Le Caire 1873.*

III.

Zwakke punten van Egypte zijn vooreerst de politieke en sociale toestanden des lands. Hoe uitgebreid de handelsbeweging ook zij, hoezeer de kultuurondernemingen van den Onderkoning ook bloeien mogen, het lijdt geen twijfel of de ontwikkeling des lands moet eene kunstmatige blijven, staande en vallende met de persoonlijke hoedanigheden van den vorst. Alleen daar waar vaste instellingen bestaan en de ontwikkeling van de hulpbronnen des lands van onder op begonnen of van boven af diep in de verschillende lagen der bevolking doorgedrongen is, kan er genoeg stabiliteit worden aanwezig geacht voor de vreemde kapitalen, die een herlevend land als Egypte, hoe kwistig ook door de natuur bedeeld, volstrekt noodig heeft om in het leven te kunnen blijven.

Het is bekend dat de Egyptische regeering op het gebied van volksontwikkeling niet is blijven stilstaan. Groote sommen zijn uitgegeven, zoowel voor onderwijs binnenslands als voor de ontwikkeling der fellahs, door eenigen van hen reizen naar Europa, vooral naar Frankrijk, te laten doen; en toch hebben die uitgaven, die vooral door Saïd Pacha met eene meer welwillende dan verstandige mildheid werden gedaan, voor het land in het algemeen niet veel goede gevolgen gehad. De Europeesche reizen hebben wel is waar den Onderkoning omringd van eenige ontwikkelde mannen, voor administratieve betrekkingen opgeleid, zoodat hij niet uitsluitend op de raadgevingen van aan het land evenzeer als aan de westersche begrippen vreemde Turksche ambtenaren behoeft te vertrouwen, maar het algemeen peil van beschaving is door dit opkweeken van goede uitzonderingen niet aanzienlijk

verhoogd. Alleen dan wanneer er eene geheele verandering komt in de verhouding tusschen regeerders en geregeerden, wanneer deze laatsten niet meer beschouwd worden als de werktuigen, waarmede de vorst zijne groote plantaadje, het gansche land, bebouwt, en die, evenals de ploeg met zijn gespan, nu op dezen dan op genen akker, naar de willekeur van den opzichter of de eischen van den landbouw worden tewerk gesteld, — alleen in dat geval zal Egypte kunnen bereiken het door de opvolgers van Mehemed-Ali nagestreefd ideaal, eene onafhankelijke plaats in de rij der naar Europeesche wijze ontwikkelde natien. Met andere woorden, — en hierin ligt, naar onze meening, de sleutel van Egypte's toekomst, — daar te lande zal, evenals overal elders ter wereld, de westersche beschaving en ontwikkeling eerst ter dege kunnen doordringen, wanneer men er met de oostersche begrippen zal hebben gebroken. Gouvernements-kultuur en dwangarbeid houden de ontwikkeling tegen, zoowel boven als beneden de evennachtslijn.

Voor de instandhouding van den dwangarbeid worden in Egypte natuurlijk dezelfde argumenten aangevoerd, die zoo lang, als zuiver economische, tegen de opheffing der slavernij hebben gegolden, voornamelijk bij de slavenhouders zelve. Het klimaat van Egypte verbiedt den landbouwarbeid van blanken; de bevolking, met weinig behoeften, zou niet arbeiden wanneer ze niet met eenigen dwang door den landheer daartoe aangezet werd; het land zou dus met vrijheid van den arbeid door gebrek aan werkrachten te gronde gaan, — en dergelijke beweegredenen, die werkelijk alles afdoende zijn zoodra men zich op het standpunt der uitsluitende belangen van den planter stelt. De groote plantaadje-arbeid toch gaat inderdaad wrak staan bij de oprechte toepassing van het beginsel van vrijen arbeid, en hij die de tijdelijke instandhouding dier kultuur hooger stelt dan het meer verwijderde belang der gansche bevolking, heeft, zoo hij de gevaren van een overgangstijdperk niet onder de oogen durft zien, geene andere keuze dan het laatste aan het eerste op te offeren (*). Heeft deze stand van zaken in Egypte het groote nadeel dat de vooruitgang des lands er door belemmerd wordt, — dit, zij het ook oppervlakkig geringe, doch uit een economisch zoowel als menschelijk

(*) Levert onze wet van 21 Juli 1870, tot regeling van de op hoog gezag ingevoerde suikerkultuur, hiervan in hare bepaling sub. 3o, letter g, niet een nieuw bewijs?

standpunt zeer groot voordeel vloeit er uit voort dat het ongelukkige woord koelie-immigratie er nog niet heeft behoeven uitgesproken te worden. Indien deze moderne vorm van slavenhandel en slavernij niet erger en noodlottiger werkt, zoo hangt dit alleen af van het schaarsche toeval eener goede behandeling der koelies, te schaarscher omdat zij niet, zooals bij de slavernij het geval was, dadelijk strookt met het welbegrepen belang van den werkgever, en door het ijverigste en zorgvuldigste toezicht van overheidswege niet kan worden verzekerd.

Men slaat echter in Egypte over het algemeen te weinig het oog op hetgeen voor de hand ligt om te doen, en verspilt moeite en schatten met het nastreven van schoone, maar langs den gevolgden weg niet gemakkelijk te vervullen wenschen.

Om een voorbeeld te geven: dat de capitulaties en de consulaire rechtspraak voor het land nadeelig zijn, ligt voor de hand. Daardoor wordt voor iederen vreemdeling een *jus extritorialitatis* geschapen, dat tot weinig beter dan anarchie moet aanleiding geven. De Franschman brengt het Fransche recht, de Fransche rechtspraak en den Franschen rechter mede, zoodra hij te Alexandrie aan wal stapt; evenzoo voeren Engelschman, Italiaan, Griek, ieder de zijne met zich in het land. Bij de spreekwoordelijke immoraliteit van een zeer groot percentage van de in Egypte gevestigde vreemdelingen, behoeft het geen lang betoog, welke gevolgen deze toestand op het recht en de rechtsveiligheid der inwoners heeft (*). Met het grootste recht is dan ook de regeering van Egypte sedert jaren in de weer om bij de mogendheden

(*) Merkwaardig is in dit opzicht het staaltje dat Edm. About in zijne geestig geschreven (en duur betaalde) *tartine* over Egypte *Le Fellah* vermeldt. Een vreemdeling vertelt in dat verhaal dat hij, te Alexandrië van een Arabier een huis gehuurd hebbende, en wegens wanbetaling van de huurpenningen voor zijnen consul in rechten betrokken, op het oogenblik dat hij de veroordeeling verwachtte, zijn huurcontract aan een anderen vreemdeling had overgedaan. Deze betaalde evenmin, werd voor zijnen consul vervolgd en droeg *au moment suprême* weder over aan iemand van eene andere nationaliteit. „Vermits de consuls, — zoo eindigde het verhaal, — de roeping hebben om hunne landgenooten te beschermen, mogen zij hen niet dan met inachtneming der formaliteiten en termijnen veroordeelen. Men heeft dus altoos tijds genoeg om zich te bergen. En daar er zeventien consuls te Alexandrie zijn, kunt gij begrijpen hoe slecht die Arabier er afgekomen is.“

Al mag men bij het lezen van About's werk het korreltje zout geen oogenblik vergeten, zoo gevoelt men toch dat er eene kern van waarheid in de meeste zijner sterk gekleurde en overdreven voorstellingen is.

de opheffing der capitulatiën te verkrijgen; doch zij stuit daarbij op het natuurlijk bezwaar, — natuurlijk ook waar men onpartijdig genoeg is om de wenschelijkheid dier opheffing, in het belang des rechts zoowel als in dat van Egypte te erkennen, — dat de genoegzaamheid der inlandsche rechterlijke collegiën betwijfeld wordt. Eerst in den allerlaatsten tijd nu is men er op bedacht geworden om zoowel in de behoefte van eene goede burgerlijke en strafwetgeving te voorzien als tevens te zorgen dat het gehalte der inlandsche rechtbanken verbeterd worde. En toch had men hiermede moeten beginnen, en wanneer deze organisatie volbracht was tot de mogendheden moeten gaan om te zeggen: gij ziet dat wij zelve in staat zijn eene goede en spoedige rechtsbedeeling te verschaffen, werkt thans met ons mede om de voortaan onnoodige capitulatiën op te heffen (*).

Na deze korte uitweiding nemen wij het werk des heeren de Regny weder ter hand om te zien, wat er, zoowel door de regeering als door anderen, voor de intellectueele ontwikkeling der bevolking in Egypte wordt verricht.

In de dagen van Mehemed-Ali ontvingen in Egypte omstreeks 3000 kinderen lager onderwijs; na 1862, in de eerste jaren der regeering van Said Pacha, was dit cijfer geklommen tot 60,000; in 1873 werd reeds aan 90,000 leerlingen lager en middelbaar onderwijs gegeven. Uit de hieromtrent door den heer de Regny medegedeelde bijzonderheden schijnt alweder te moeten worden opgemaakt, dat ook op het gebied van het onderwijs de Egyptische politiek bestaat in het hervormen van boven af, niet van onder op. Het eigenlijke volksonderwijs wordt door onzen schrijver, bij eene splitsing van alle onderwijs-instellingen naar de bronnen waaruit hare inkomsten vloeien, hoofdzakelijk gerangschikt in de categorie der instellingen die geheel ten laste komen van de ouders der schoolgaande kinderen. Het bijzonder onderwijs is derhalve regel, doch zelfs in Egypte geeft de practijk aangaande dien regel geen zeer gunstig getuigenis. In het geheele land bestaan er 2067 dergelijke scholen, met 2067 onderwijzers en 67,859 leerlingen, verdeeld als volgt:

(*) Men weet dat de reorganisatie van het rechtswezen sedert het schrijven dezer regelen zoo goed als tot stand gekomen is, schoon op eene andere dan de hier bedoelde wijze.

te Kaïro	289	scholen, met	11,496	leerlingen
„ Alexandrie . . .	125	„ „	2,194	„
in 17 steden, hoofdpl.				
van departementen .	261	„ „	9,401	„
ten platten lande . .	1392	„ „	44,768	„

Aangaande het leerplan dezer scholen vinden wij niets medegedeeld, doch uit de omstandigheid dat elke dezer scholen, hoe groot het getal der leerlingen ook zij, slechts een enkelen onderwijzer telt, mag veilig worden afgeleid dat het onderwijs er niet veel verder gaat dan het zeer elementaire.

Voor een land met eene bevolking van meer dan 5 millioen zielen is het getal van 67,859 schoolleerlingen, die lager onderwijs ontvangen, voorzeker zeer gering; deze hefboom tot ontwikkeling is al zeer weinig krachtig. Billijkheidshalve moet men hierbij echter in het oog houden dat het volksonderwijs zich in Egypte, evenals in de meeste mahomedaansche landen, uitsluitend tot de knapen bepaalt. Eerst in den laatsten tijd, en wel sedert de laatste maanden van 1873, is van het onderwijs der meisjes meer stelselmatig werk gemaakt dan door de vroegere op zich zelve staande pogingen van zendelingen en geestelijke zusters geschiedde, welke uit den aard der zaak nog een bijzonder karakter hadden. De derde gemalin van Ismaël Pacha, daarin krachtig gesteund door den minister van onderwijs Riaz Pacha en den Franschen inspecteur van het onderwijs, den heer Dor, heeft namelijk te Kaïro eene op Europeesche leest geschoeide meisjesschool voor inlandsche kinderen opgericht, welke echter nog niet in werking was toen de heer de Regny schreef. (*) Als een bewijs van vooruitgang kan hier tevens worden vermeld dat, blijkens eene opgave van den heer de Regny in zijne statistiek van Egypte over 1869—70 (*Première année*) het getal der bovenbedoelde volksscholen in 1869 te Kaïro

(*) Door den heer Ridgway, gewezen hoofdbestuurder van de normaalschool te Culham, in Engeland, wordt een zeer gunstig oordeel uitgesproken over de bedoelde, door hem bezochte instelling, in een artikel in de *Times* van 3 April 1874. Zij werd in November 1873 opgericht, is geheel kosteloos, en telde in Maart 1874 reeds 306 leerlingen, waarvan 206 in de inrichting gehuisvest en gevoed werden. De meisjes, van 7 tot 12 jaar, ontvangen daar onderwijs in lezen, schrijven, rekenen, de inlandsche taal, nuttige vrouwelijke handwerken, aardrijkskunde en vreemde talen. (De beide laatste vakken zullen worden onderwezen naar mate de leerlingen den cursus verder zullen hebben afgehoopen.) Ook worden de internes om beurten met het bezorgen van de huishouding en het huishoudelijk werk belast.

en Alexandrie bedroeg 259 (tegen 414 in 1873) met 7620 leerlingen (tegen 13,670 in 1873), en dat het getal leerlingen op de scholen dezer categorie in geheel Egypte in dat jaar omstreeks 60,000 beliep.

De verder bestaande scholen van lager onderwijs verhoogden het totaal der schoolleerlingen niet aanzienlijk. Zij worden gedeeltelijk bekostigd door de regering, door de kerk (indien men hare bekostiging uit de inkomsten der moskeegoederen, *wakkufs*, met dezen term noemen mag), en door bijdragen der ouders; dit laatste element van bestrijding der kosten ontbreekt alleen bij de scholen voor arme en weeskinderen.

De scholen, waarop schoolgeld wordt betaald zijn drieërlei: de zoogenaamde centrale scholen, in de hoofdplaatsen der departementen, waarvan er in 1873 eerst drie aanwezig waren, te Benisoeëf (270 leerlingen), te Benha (262 leerlingen) en te Sioet (213 leerlingen.) Te Minieh, Tanta en Mansoera zouden in den loop van dat jaar nog drie dergelijke worden gevestigd, voor 270, 400 en 300 leerlingen ingericht. Zij worden bekostigd uit de inkomsten der daarvoor speciaal aangewezen moskeegoederen, met de opbrengst der schoolgelden en subsidiën van den Staat. Verder bestaan er te Kaïro 18 gezindheidsscholen: 10 (waaronder 2 voor meisjes, met 136 leerlingen) van de Koptische Christenen, 4 Israëlitische, 3 Syrisch- en 1 Armenisch-Christelijke. Ook deze worden door subsidiën van rijkswege ondersteund; zij telden in 1873 1002 leerlingen.

Zuiver mahomedaansch zijn de 16, min of meer op de leerst der Fransche *lycées* geschoeide kostscholen te Kaïro en Alexandrie, met 1358 leerlingen; de uitgaven worden gedekt door de inkomsten der moskeegoederen, bijdragen van bijzondere personen en schoolgelden. De leerlingen worden aldaar gehuisvest, gevoed en gekleed, en ontvangen onderwijs in de volgende vakken: de kennis van den Koran, de beginselen van den godsdienst, de Arabische en Turksche talen; in sommige dezer scholen worden daarenboven onderwezen de Europeesche talen, de geschiedenis, de aardrijkskunde en de cijferkunst. De onderwijzers, 74 in getal, worden door den minister van onderwijs aangesteld; het schoolgeld bedraagt, naar gelang van de gegoedheid der ouders, 5, 10 of 15 piasters 's maands voor elken leerling.

Scholen voor arme en weeskinderen bestaan te Kaïro (408 leerlingen) en te Alexandrie (100 leerlingen); zij worden bekostigd uit de inkomsten der moskeegoederen met subsidie van de regere-

ring. Het onderwijs in deze scholen bepaalt zich niet tot de Arabische en Turksche, maar omvat ook voor de geschikte leerlingen de Europeesche talen. In 1873 leerden 92 van dezen Fransch, 38 Engelsch, 29 Duitsch. Ook worden de leerlingen in sommige takken van handwerksnijverheid, als timmeren, verven, enz. opgeleid.

Van al deze verschillende lagere scholen bereikte het getal kweekelingen dus het totaalcijfer van 71,472.

Tot het middelbaar onderwijs zijn te brengen de volgende vak-scholen: vier militaire scholen, tot vorming van officieren van den generalen staf, artillerie, cavalerie en infanterie, met 423 kweekelingen: een mathematische met 18; een veeartsenijkundige met 24; een landbouwschool met 34 leerlingen; de polytechnische school (67 kweekelingen); die tot opleiding van schrijvers en landmeters (64); de school der *arts et métiers* (42); de kweekschool voor vroedvrouwen (21); de archeologische school (7); de normaalschool tot opleiding van onderwijzers; de scholen tot voorbereiding voor het middelbaar onderwijs (met 742 leerlingen), allen bekostigd door den Staat en gevestigd te Kaïro of te Alexandrie.

Als inrichtingen van hooger onderwijs kunnen vermeld worden: de school voor rechtsgeleerdheid en letterkunde (37), die voor geneeskunde en artsennijmengkunde (85), wier doel echter minder is het bevorderen van breede wetenschappelijke ontwikkeling dan het vormen van advocaten, translateurs, civiele en militaire artsen en apothekers. Bovendien de mahomedaansche universiteit El-Azhar te Kaïro, met 314 onderwijzers en 9441 leerlingen, die zich de opleiding van mahomedaansche priesters en wetgeleerden ten doel stelt.

De niet-Egyptische scholen zijn 70 in getal en worden door 4321 knapen en 2882 meisjes, meest kinderen van in Egypte gevestigde vreemdelingen bezocht. Het zijn hoofdzakelijk scholen van verschillende zendinggenootschappen en katholieke missien; de meerderheid is te Kaïro (26) en te Alexandrie (28) gevestigd, de andere in tien verschillende plaatsen aan het Suez-kanaal en aan de Nijl. Een groot gedeelte dezer scholen, die geacht kunnen worden geheel buiten het eigenlijke volksonderwijs te staan, worden door den Staat gesubsidieerd.

Betreffende den materiëelen toestand der bevolking worden in de statistiek van Egypte niet veel opgaven aangetroffen. Van elders is het echter genoegzaam bekend dat die veel te wenschen overlaat, dat woning, kleeding en voeding der fellahs zeer ge-

brekkig zijn en primitief, en dat de stroom van geld, dien de kultuurondernemingen van den Onderkoning in het land brengen, gewoonlijk over de hoofden der bevolking heen wegvloeit om enkelen te verrijken. De door den heer de Regny medegedeelde opgaven en cijfers betrekkelijk de door inlanders uitgeoefende beroepen en bedrijven zijn verre van volledig. Zoo wordt slechts van vijf van de vijftien *moediriehs* medegedeeld hoeveel personen er zich met den landbouw bezig hielden, namelijk 170,915 kleine grondeigenaars (beter wellicht arbeiders voor eigen rekening) en 155,816 loontrekkende arbeiders. De arbeidslooonen voor de laatstgenoemden verschilden in de verschillende streken tusschen de $1\frac{1}{4}$ en $2\frac{3}{4}$ piaster per dag.

Ook omtrent het getal werklieden, in de talrijke en velerlei gouvernementsondernemingen gebezigd, zijn de opgaven zeerschraal. Voor de katoen- en suikerteelt, die meest in heerendienst geschiedt, ontbreken die geheel, even als voor de wapenfabrieken en geschutgieterijen te Kaïro, voor de garnizoens- en armenbakkerijen te Alexandrie, de gouvernementssleerlooierij te Kaïro enz. Daarentegen wordt vermeld dat de gouvernementsslakenfabrieken te Boelak en Choebra 1438 werklieden tellen, de marinewerven en het arsenaal te Alexandrie 558, de hoofddoekenweverij te Foeëh 174, de papierfabriek en gouvernementstdrukkerij te Boelak 218. Het bedrag der loonen wordt niet opgegeven.

In de eerste jaargangen der statistiek van Egypte kwamen zeer uitvoerige opgaven voor van de door inboorlingen in de steden Kaïro en Alexandrie uitgeoefende vrije beroepen en bedrijven. In den jaargang 1871 liep deze uitgave over Kaïro en bevatte 150,066 personen; in 1872 liep zij over Alexandrie en bevatte 25,940 personen, in 142 gilden of corporatien verdeeld, terwijl het getal niet tot die gilden behorende neringdoenden en kleine industrieelen in de laatstgenoemde stad op 25,113 daarboven werd geschat. Over 1873 wordt deze opgave gedaan voor eenige takken van industrie, in groote groepen verdeeld. Dat zij zeer onvolledig is blijkt daaruit, dat deze categorien over geheel Egypte slechts van 105,956 in handwerksnijverheid en kleinhandel werkzame personen rekenschap geven, terwijl uit de vermelde cijfers is af te leiden dat reeds meer dan 200,000 personen in de twee genoemde steden tot den neringdoenden en industrieelen stand behooren. Wat echter aan de opgaven eenige waarde geeft is de vermelding van het arbeidsloon, dat in elke dezer groepen van industrie verdiend wordt.

In de eerste categorie komen alle beroepen en bedrijven voor, in verband staande met chemische producten, als: parfumerien, plantaardige oliën, bougies, enz. Zij bevat 6664 mannen en 18 vrouwen, wier dagloon, voor de werklieden aan de oliepersen, gemiddeld 7 piasters bedraagt.

De categorie der met voeding in verband staande industrie omvat de verkoopers van verschillende eetwaren, koffiehuishouders, molenaars, bakkers, enz.; zij telt 35,321 m. en 2400 v. Het gemiddelde loon voor alle onderdeelen dezer categorie bedraagt in de verschillende oorden des lands $2\frac{1}{2}$ à 5 p. per dag.

Van de suikerfabrieken wordt het getal werklieden niet opgegeven, doch wel het loon, hetwelk, in evenredigheid van leeftijd en kracht, van 6 tot 16 p. per dag belooft.

De op de kleding betrekking hebbende industrien, de bereiders van stoffen, kleedermakers of verkoopers, en fabrikanten van passement, knopen, enz. bezigen 28,200 mannen en 68 vrouwen, met een dagloon van $3\frac{1}{2}$ à 5 p.

De vervaardigers en verkoopers van lederwerk, als zadels, emmers, wijnzakken, de looiers, enz. tellen 2865 m. en 4 v.; de arbeiders trekken van $4\frac{1}{2}$ tot $10\frac{1}{2}$ p. daags.

De werklieden in de metaalindustrie, waaronder goud- en zilversmeden, loodgieters, horlogemakers, zwaardvegers, smeden en dergelijken te verstaan zijn, 6827 m. en 2 vr. in getal; de verdiensten van 4 tot $6\frac{1}{2}$ p. per dag.

De categorie van den houthandel en de houtindustrie geeft aan 16,940 m. werk, en levert van 3 tot 8 p. dagloon.

Voor de industrie van glas- en aardewerk in haren ganschen omvang, zoowel de ververs, glazenmakers als de polijsters van marmer en de kooplieden in rozenkransen omvattende, worden 5902 m. en 83 v. als arbeidende tegen een dagloon van $2\frac{1}{2}$ tot $9\frac{1}{2}$ p. vermeld.

Eindelijk zijn 662 mannen werkzaam in de industrie van boekhandel, typografie, lithographie, enz., tegen een dagloon van 9 tot $12\frac{1}{2}$ p.

Al deze opgaven betreffen de particuliere industrie, alleen met uitzondering van die betreffende de suikerfabrieken, waar het opgegeven dagloon in de fabrieken van den Onderkoning wordt uitbetaald. Het hoogste dagloon van de particuliere industrie is dus niet meer dan $12\frac{1}{2}$ p., nog geen f 1.55, en wordt, blijkens de opgaven, door de letterzetters te Kaïro verdiend. Mogelijk zijn al deze loonen in overeenstemming met de behoeften des lands dat ze echter zeer verre van een matig, gezwogen van hoog, loor.

verwijderd blijven, vooral waar het de overgrootste meerderheid der bevolking, de veldarbeiders, geldt, die zich hier en daar met nog minder dan 25 cents daags tevreden moeten stellen, zal wel niet behoeven betoogd te worden.

IV.

Een kort en duidelijk overzicht van de financiën van Egypte vindt men in het werk van den heer de Regny evenmin als in de vele officieele en officieuze bescheiden die nu en dan daaromtrent worden openbaar gemaakt. Vertrouwbare gegevens zouden hieromtrent waarschijnlijk menigen Nederlander zeer welkom zijn, daar met Egypte, evenals met zoo menig ander land, onze handelsbetrekkingen onbeduidend, doch de betrekkingen onzer couponknippers zeer innig geworden zijn. Egypte heeft in de laatste tien, twaalf jaren ontzaglijke sommen geleend; men noemt fabelachtige cijfers van het bedrag van de vlottende schuld en geeft hoog op van de zeer bezwarende voorwaarden, waaraan het gouvernement zich moet onderwerpen om geld te bekomen, — heel veel meer weten de Nederlandsche renteniers niet omtrent de toekomst en de veiligheid hunner naar de Nijlstreek vervoerde kapitalen.

Het licht, dat uit de statistiek te putten is, volgt hierachter; het zijn de budgetten der regeering voor het mahomedaansche jaar 1286 (12 April 1869—1 April 1870) en voor de koptische jaren 1588 en 1589 (11 Sept. 1871—73). Daarbij volgt een kort overzicht van den door de Egyptische regeering in de laatste maanden van 1873 openbaar gemaakte staat, aanwijzende de werkelijke uitgaven over het 11 Sept. bevorens geëindigde tienjarig tijdvak, in groote rubriecken verdeeld. Bij deze opgaven en bij het beoordeelen van alle berichten aangaande den financiëelen toestand van Egypte en de hooge cijfers van de vlottende schuld, mag echter eene omstandigheid niet uit het oog verloren worden, die velen over het hoofd zien: de geheele afscheiding die er bestaat tusschen de eigenlijke Egyptische staatsfinanciën en de *daïra*, de particuliere domein-administratie van den Onderkoning. Van de laatstbedoelde weten wij niets; geen enkel cijfer, geen enkel onderdeel der comptabiliteit is ons bekend. De *daïra* is, feitelijk althans, in het bezit van het monopolie der suikerkultuur; ook andere kultuurondernemingen en een aantal takken van nijverheid worden door haar gedreven, waarvoor een aanzienlijk

bewegelijk kapitaal wordt vereischt. Vandaar de herhaalde voorschotten, tegen 10, 12 ja 20 percent door bankiers verleend op korten termijn op rekening van verscheepte katoen, suiker enz. Wie deze voorschotten tot de vlottende schuld van Egypte rekenen wil, op het voorbeeld van *le Nil*, een blad dat de republikeinsche beginselen onder de fellahs predikt en oppositie tegen den Onderkoning voert, bedriegt zich. Slechts dan wanneer men de som van alle particuliere schulden in een land als een integreerend deel van de staatsschuld beschouwt, kan er van zulk eene optelling sprake zijn. Dan voorzeker zouden de obligos van Egypte en de Egyptenaren een zeer hoog cijfer geven; maar dit zou wel bij elk handeldrijvend land het geval zijn, en toch niets op de solvabiliteit der regeering afdoen. De overdreven ongunstige voorstellingen, die men zich hierom van de vooruitzichten der houders van Egyptische fondsen maakt zijn vooral daarom niet gemotiveerd, omdat inderdaad de toekomst der financiën van dit land, gelijk uit de volgende mededeelingen blijken zal, verre van rooskleurig is.

De budgetten van de drie bedoelde jaren luiden bij den heer de Regny (de cijfers in Ned. guldens) als volgt:

INKOMSTEN.

	Mah. jaar 1286.	Kopt. jaar 1598.	Kopt. jaar 1590.	Kopt. jaar 1590. (gerectificeerd).
Grondbelasting		f56,545,000	f48,505,000	f50,625,000
Tienden van den dadeloogst.		1,787,000	1,787,000	2,270,000
Patentbelasting		1,944,000	1,944,000	3,576,000
Verscheidene belastingen	f64,338,000	1,084,000	1,345,000	
Rechten op de olie.		274,000	175,000	
Pacht van gouvernementgronden		373,000	555,000	3,395,000
Quarantainerechten.		8,000	8,000	
In- en uitvoerrechten	6,552,000	6,176,000	6,600,000	7,425,000
Inkomsten der spoorwegen	6,875,000	7,036,000	9,375,000	10,455,000
" van Soedan	1,250,000	1,250,000	1,250,000	1,250,000
Belasting op het zout.	2,187,000	2,187,000	2,089,000	3,075,000
Rente op aandeelen Suez-kanaalmij.	2,128,000	2,128,000	2,128,000	2,128,000
Zegelrecht en waarborg	"	2,315,000	2,315,000	"
Vroon-, sluis- en dergelijke rechten	3,233,000	3,234,000	3,234,000	2,250,000
Inkomst. van gouv. gronden en overgangsrecht van vaste goederen	"	2,320,000	2,320,000	"
Marktgelden, rechten van de oliepersen, belast. op de schapen enz.	2,320,000	"	"	"
Diverse indirecte belastingen.	2,191,000	"	"	3,405,000
Bel. op de granen, weegloonen enz.	750,000	"	"	"
Inkomsten der gouvernementen.	"	2,532,000	2,536,000	"
Baten der pakketvaart en sleepdienst	"	"	335,000	625,000
Vuurgelden	"	"	10,000	"
Moekabelah	"	"	"	19,700,000
Annuititeit voor aflossing van de voor de dorpen voorgeschooten gelden	"	"	"	2,000,000
Tabaksbelasting	"	"	"	6,250,000
	f91,824,000	f91,193,000	f86,511,000	f118,429,000

UITGAVEN. (*)

	Moh. jaar 1286.	Kopt. jaar 1588.	Kopt. jaar 1590.	Kopt. jaar 1590 (gerectificeerd).
Civiele lijst van den Onderkoning.	f 3,750,000	f 3,750,000	f 3,750,000	f 3,750,000
Leden van zijn huis	1,384,000	1,384,000	1,751,000	3,281,000
Schatting aan de Porte	8,229,000	8,229,000	8,229,000	8,350,000
Geheimen Raad en Dep. v. Binn. Zak.	342,000	335,000	273,000	
Departement van Financien	1,910,000	1,871,000	1,871,000	2,975,000
" " Buitenl. Zaken . . .	121,000	112,000	104,000	
" " Oorlog	8,750,000	8,750,000	8,750,000	8,850,000
" " Marine	2,875,000	2,625,000	2,625,000	1,112,000
Justitieraden in steden en prov. .	5,062,000	420,000	420,000	"
Dep. van Openb. Werken {personeel {materieel	143,000	223,000 7,910,000	9,725,000	6,512,000
Geneeskundige dienst en hospitalen	494,000	455,000		
Divan-raden in de steden	1,562,000	1,065,000	2,618,000	2,502,000
Bestuur der provinciën	2,032,000	1,850,000	1,850,000	5,287,000
Politie te Kairo en Alexandrië . .	1,201,000	1,116,000	1,116,000	
Departement van Onderwijs	754,000	662,000	600,000	650,000
Douanebestuur	348,000	353,000	353,000	437,000
Pensioenen van de harems	218,000	224,000		
Pensioenen	1,920,000	2,664,000		
Verloftractementen en wachtgelden.	406,000	535,000	4,262,000	2,987,000
Toelage aan pelgrims naar Mekka.	917,000	834,000		
Rente op aand. Suez-kanaalmaatsj.	2,128,000	2,128,000	2,128,000	2,128,000
Kosten der staatsschulden	37,816,000	30,213,000	22,409,000	51,837,000
Buitengewone werken aan de Nijl.	"	"	2,412,000	"
Verschillende uitgaven.	"	"	590,000	"
Onvoorziene uitgaven	2,500,000	2,500,000	2,500,000	3,125,000
Spoorwegen en telegraphen.	"	"	"	5,450,000
	f84,262,000	f80,207,000	f78,336,000	f109,233,000

Men ziet dat deze ramingen, vooral wat de inkomsten aangaat, slechts als zeer globaal zijn aan te merken; de groote groepen, waarin de belastingen worden ingedeeld en het menigvuldige enz. brengt dit aan den dag, de afwijkingen in de cijfers bevestigen het. Toch geven de cijfers, al kent men hun slechts geringe waarde toe, tot eenige opmerkingen aanleiding.

In de eerste plaats valt de vermindering van het eindcijfer der inkomsten in het oog. Bij de opbrengst der grondbelasting voornamelijk, en dáár juist te gevaarlijker omdat deze belasting de hoofdbron van inkomsten van Egypte uitmaakt. Zij bestaat gedeeltelijk in den vorm eener tiend, *achoer*, van 10 à 60 piasters per feddan, gedeeltelijk als eigenlijke grondbelasting, *amoeat*, die

(*) De laatste kolom van deze twee staten bevat het *gerectificeerde* budget voor 1590, gelijk het door de Egyptische regeering in den zomer van 1873, kort na het uitschrijven der leening, werd openbaar gemaakt. De aanmerkelijke verschillen in de cijfers van dit gerectificeerde en het oorspronkelijke budget geven, gelijk de Engelsche *Economist* opmerkt, reden genoeg om aan geen van beiden veel vertrouwen te schenken.

40 à 150 piasters per feddan beloopt. Deze vermindering is groo-
tendeels toe te schrijven aan de *moekabelah*, eene instelling, om-
trent welker eigenlijk karakter de officieele stukken niet veel
lichts verspreiden. De heer de Regny noemt haar: *une combinaison
financière, qui a admis les contribuables à libération facultative de six
années d'anticipation, moyennant certaines conditions, en vue de l'extinc-
tion de la dette flottante*. In de algemeene schuldbekentenis van de
Egyptische regeering, als bewijs van de leening van 1873 bij de
Engelsche bank gedeponoord, spreekt de Onderkoning zelf er van
als: *engagement pris par les propriétaires et garanti sur les immeubles
pour la libération de la moitié des impôts fonciers*; een der emittenten
van dezelfde leening eindelijk noemt haar, in eene onlangs bekend
gemaakte financieele mededeeling: *a measure for redeeming part of
the landtaxes by payments spread over twelve years*. Al stemmen deze
omschrijvingen niet geheel overeen, zooveel is toch zeker dat de
moekabelah neerkomt op het slachten van de kip, die gouden
eieren legt. De grondbelasting zal dus minder opbrengen, hoe
grooter de buitengewone inkomsten zullen zijn van de kapitalisatie.

De post in ontvang voor rente op aandeelen aan de Suez-
kanaalmaatschappij gaat op tegen een gelijkluidenden onder de
uitgaven. De Staat heeft namelijk voor een zeker tijdvak afstand
gedaan van die rente ten behoeve van de kanaal-maatschappij
zelve. Wanneer men het oog laat gaan over de voorwaarden waarop
de bankiers aan Egypte geld plegen te bezorgen, dan kan dit
middel van ondersteuning aan de maatschappij in de hoogste mate
voordeelig voor de schatkist worden genoemd.

De zeer groote verschillen in de raming van dezelfde posten
voor verschillende jaren vinden in het werk van den heer de Regny
geen de minste opheldering.

Meer waarde dan deze, blijkbaar zeer ruw geraamde budgetten
heeft het overzicht, dat de regeering van Egypte onlangs uitgaf
van alle werkelijke ontvangsten en uitgaven des lands van 11
Sept. 1863—1873. De eindcijfers daarvan waren de volgende:

ONTVANGSTEN.

a. Aan belastingen en heffingen van allerlei aard, uitgezonderd	
in- en uitgaande rechten	f 641,606,000
in 1863—64 f 41,230,000; in 1867—68 f 75,175,000;	
in 1872—73 f 77,225,000.	
b. Aan inkomsten van de spoorwegen	49,983,000
in 1863—64 f 2,800,000; in 1867—68 f 4,300,000; in	
1872—73 f 7,687,000.	
Transport.	f 691,589,000

	Transport.	f 691,589,000
c.	Aan in- en uitvoerrechten	- 82,111,000
	in 1863—64 f 15,061,000; in 1867—68 f 5,800,000;	
	in 1872—73 f 7,697,000.	
d.	Aan opbrengst der <i>moekabelah</i>	- 101,290,000
	als: in 1871—72 f 62,400,000; in 1872—73 f 38,890,000	
		<u>f 874,990,000</u>

Daarenboven werden de volgende, geheel buitengewone ontvangsten gedaan:

Opbrengst der leening van 1864	- 59,960,000
" " " " 1866	- 95,940,000
" " " " 1868 (voor spoorwegen)	- 31,660,000
" " " " 1873 (tot 10 Sept. 1873)	- 143,910,000
Totaal	<u>f 1,206,460,000</u>

UITGAVEN.

1o. Schatting aan den Sultan	f 74,600,000
2o. Kosten van 's lauds regeering	- 474,800,000
3o. Aflossing van leeningen (<i>payments on loans</i>)	- 200,900,000
4o. Aanleg van spoorwegen en bijbehorende werken	- 118,700,000
5o. Verschillende uitgaven voor het Suezkanaal, de dokken en havens te Suez, enz. enz.	- 141,800,000
6o. Haven en dokken te Alexandrie, oprichting van kustlichten, enz.	- 16,000,000
7o. Bruggen, graven en uitdiepen van kanalen enz.	- 4,400,000
8o. Uitgaven tot verbetering van den gezondheidstoestand en tot verfraaiing te Alexandrie en Kaïro	- 21,300,000
9o. Overnemen van de stoombootmaatschappij <i>Azizieh</i> , de mail- en sleepdiensten, posten en de telegrafen in Soedan	- 52,000,000
10o. Aanzuivering in hoofdsom en rente van de schulden der weduwen- en weezenkas en der Medjidieh-maatschappij, door den vorigen Onderkoning aangegaan	- 6,800,000
11o. Kosten tot bestrijding van de veepest (gedurende zeven jaren)	- 48,400,000
12o. Aankoop van een gepantserd oorlogschip, tot een geschenk aan den Sultan bestemd	- 3,500,000
13o. Voorschot aan landbouwers die wegens het dalen van den katoenprijs hunne verplichtingen niet konden nakomen (terugbetaalbaar in 12 jaarl. termijnen, beginnende in 1873—74)	- 15,700,000
14o. Voldoening van door de vorige regeering opgenomen verplichtingen jegens vreemde kooplieden en hoofdamtbanen	- 33,800,000
15o. Kosten der expeditie van Sir Samuel Baker naar de Witte Nijl	- 5,800,000
16o. Commissie, kosten van het vervaardigen van obligatiën enz. voor sommige leeningen	- 15,000,000
17o. Rente op verschillende leeningen en rekening-couranten (vlootende schuld).	- 142,900,000
18o. Overnemen der <i>Société Agricole</i> en betalen harer schulden.	- 7,100,000
Totaal	<u>f 1,383,700,000</u>

Het nadeelig verschil van 176 miljoen werd gedekt door de uitgifte van schatkistbiljetten, loopen van 1 tot 30 maanden, en van de zoogenaamde schatkistbiljetten der dorpen, waarvan de laatste in 1874 vervallen zijn. Deze vlottende schuld zou echter worden geconsolideerd in de nog op rekening der leening van 1873 te ontvangen termijnen. Die leening namelijk is nominaal groot 32 miljoen pd. st., waarvan niet meer dan 25 pCt., behoudens

volstorting, op 10 Sept. 1873, den laatsten dag van het Koptische jaar 1589, vervallen was.

De gevestigde schuld bestaat thans (*), sedert de leening van 1873, tot op 15 Juli 1875, — want tot op dat tijdstip heeft de regeering van Egypte zich verbonden om geene nieuwe leening aan te gaan, — uit de volgende elementen:

	Aflosbaar in:	Oorspronkelijk groot (in pd. st.)	Restant op 8 Jan. 1872 (in pd. st.)
Leening van 1862	1892	3,292,800	2,883,000
" " 1864	1879	5,704,200	3,923,800
" " 1866	1874	3,000,000	1,000,000
" " 1868	1898	11,980,000	11,493,500
" " 1873	1903	32,000,000	

De rentebetaling en aflossing vereischten tot in 1903 de volgende annuïteiten (in pd. st.): in 1873 5,433,650; in 1875—1879 4,916,747; in 1880—1891 4,226,410; in 1892 4,164,065; in 1893—1898 4,032,101; in 1899—1903 3,078,804.

Deze cijfers zijn zeker niet zeer geschikt om de aflossing en rentebetaling voor volkomen verzekerd te houden. Een schuldenlast van 670 millioen guldens, in tien jaren tijds gelegd op eene Oostersche natie van ruim 5 millioen zielen, waarvan de welvaart en vooruitgang grootendeels wordt afgezogen en geneutraliseerd door tal van vreemde parasieten, die bij tractaten van alle belasting zijn vrijgesteld, is bedenkelijk hoog.

Slechts in twee gevallen is het aangaan van aanzienlijke staatschulden niet af te keuren; wanneer er geld opgenomen wordt tot bestrijding van direct of indirect productieve uitgaven, of wanneer er gebroken moet worden met een verouderd en vicieus stelsel van financieel beheer en orde en regel in de financiën gebracht. Nu worden deze beide vereischten in het geval van Egypte wel gevonden, maar het komt ons voor dat ze niet krachtig genoeg op den voorgrond treden om het krediet van het land voor de toekomst boven elken twijfel te verheffen. Wanneer men den staat van uitgaven, tot welker bestrijding deze groote leeningen hebben moeten dienen nagaat, dan zal men er aanzienlijke posten op vinden wegens aanleg van spoorwegen en wegens het Suez-kanaal, groote werken die stellig vruchten zullen dragen. Maar het staat nog niet zoo vast of de financieele vruchten voor Egypte zelf wel zoo groot en zoo zeker zullen zijn. De ontworpen spoorwegen naar Sennaar en Kordofan zullen zekerlijk vooreerst

(*) 1874. Bovenstaand artikel, reeds voor eenigen tijd ingekomen, kon, tot ons leedwezen, wegens plaatsgebrek niet vroeger gepubliceerd worden. RRD.

wel geene groote sommen opbrengen, en van de spoorwegen in Neder-Egypte is het te vreezen dat zij al meer en meer een der elementen van voeding, het transport der Engelsche mailreizigers van Alexandrie naar Suez en terug, zullen verliezen. De ontvangsten uit dien hoofde zijn thans nog vrij aanzienlijk, maar het Suezkanaal zal ze weldra doen ophouden, en niemand zal willen beweren dat Egypte ooit eenige noemenswaardige rente zal trekken van de millioenen bij millioenen, die het aan dat werk heeft ten koste gelegd. Productief belegd kan men dus maar een gedeelte der sedert 1862 geleende gelden noemen, en dan nog slechts tot eene zekere hoogte.

Voor een aanzienlijk deel is uit de opbrengst dier leeningen leergeld betaald voor oude zonden. De 143 millioen voor vlottende schuld, de 15, en nog eens 6 millioen voor de gevolgen van Saïd Pacha's onnadenkendheid en spilzucht, de 33 millioen *bakschisch* door hem toegekend, — vallen in deze categorie. Bij herhaling vernemen wij dat de Onderkoning en zijne ministers, door de ondervinding geleerd, voortaan wel zorgen zullen dat er orde in de financien zij, en dat de uitgaven de begrootingen de inkomsten niet meer overschrijden. Zoolang echter die goede gezindheid alleen uit woorden en betuigingen blijkt, kan daaraan geen groote blijvende waarde worden gehecht. Al heeft men te Kaïro een schijn van constitutioneele instellingen, Egypte is en blijft een Oostersch land, een land van het persoonlijk gouvernement, waar de geheele politiek der regeering afhangt van de luimen des heerschers.

Op het financieele gebied ligt trouwens het groote gevaar voor Egypte's toekomst. De natuur heeft het land rijk en gunstig gelegen gemaakt; de bevolking is rustig en werkzaam, ook al mist ze de veerkracht, die de „zachte dwang” van den verplichten arbeid niet lang bij den mensch bestaan laat. Met eene bevolking die weinig behoeften heeft en dus niet getrokken wordt tot de industrie, maakt de regeering zich opvolgend van de meeste takken van nijverheid meester, en het geïd stroomt haar van alle kanten toe. Blijkens een merkwaardig staatje van den heer de Regny, werd er in 1863—1872 voor fr. 441,194,644 meer in- dan uitgevoerd aan numerair, hoofdzakelijk ten bate der regeering, zij het al niet als zoodanig dan toch als de grootste industrieel des lands. Wat wonder, zoo eene regeering, in zoo groote ruimte van geld verkeerende, roekeloos wordt en, niet aan zelfbeheersching en eigen contrôle gewoon, tot allerlei financieele buiten-

sporigheden overslaat? Zoo de schatkist ledig is, staan de bankiers met voorschotten gureed; wel stellen zij zeer bezwarende voorwaarden, maar geld bezorgen kunnen zij altijd, omdat de Egyptische obligatiën eene willige markt vinden op de beurzen van Europa. Als een bewijs van die willigheid kan dienen dat in 1870 van de gevestigde schuld van Egypte een nominaal bedrag van 23,347,000 pd. st. in Europa, en niet meer dan 630,000 pd. st. in het land zelf geplaatst was. Ook de leening van 1873 zal waarschijnlijk wel hoofdzakelijk in Europa blijven.

In deze laatste broze en onzekere betrekking tusschen Europa en Egypte heeft Nederland een niet gering aandeel. Jammer echter dat ons land eerst in het allerlaatste gelid staat van de natiën, die handelsbetrekkingen met Egypte onderhouden. In het geheel liepen slechts 14 koopvaardij schepen onder Nederlandsche vlag in het tijdvak 1863—1872 de haven van Alexandrie binnen. De goederen in die jaren uit die haven naar Nederland uitgevoerd hadden eene waarde van 245,533 piasters (iets meer dan f 30,000); de directe invoer uit Nederland beliep *nihil*.

Hoe laag in dit opzicht ons land staat blijkt uit de volgende opgave van alle in Alexandrie binnengekomen koopvaardij schepen (met uitzondering van pakketbooten) en de in dit cijfer begrepen vaartuigen onder Nederlandsche, Belgische en Zweedsche vlag.

1863	2397	schepen, waaronder	1 Ned.,	2 Belg.,	4 Zw.
1864	3778	" "	3	3	9
1865	3727	" "	1	6	7
1866	3192	" "	0	3	10
1867	2571	" "	1	1	1
1868	1996	" "	0	7	0
1869	2117	" "	0	3	8
1870	2174	" "	2	1	10
1871	2276	" "	2	0	12
1872	2389	" "	4	0	5

Toch ontbreken geschikte artikelen in invoer voor Egypte den Nederlandschen handel niet. Onder de te Alexandrie ingevoerde artikelen treffen wij aan boter, waskaarsen, tabak, koffie, likeuren, manufacturen, tin, thee en in het algemeen alle artikelen van verbruik voor de talrijke Europeesche bevolking in de steden van Neder-Egypte.

Aan de internationale handelsbeweging door het Suez-kanaal heeft Nederland, dank vooral aan de pogingen van prins Hendrik

der Nederlanden, thans een billijk aandeel; alweder door de zorgen van den doorluchtigen prins waait onze vlag op Egyptisch grondgebied, aan de invaart van het kanaal. Hopen wij dat het hoogere cijfer onzer in de laatste jaren te Alexandrie aangekomen schepen een bewijs is van verlevendiging van het verkeer met Egypte, opdat het aldaar blijken moge dat de van ouds nijvere en arbeidzame Nederlandsche natie nog niet is afgedaald tot de stelling van een klein rentenier, die bovendien bij de plaatsing van zijn kapitaal niet altijd even voorzichtig te werk gaat.

Mr. A. M. MAAS GEESTERANUS.
